

It-støttet undervisning fremmer ligeværdig deltagelse

AF KIRSTEN BLADT (LÆSEKONSULENT, CAND.PÆD.PÆD., SKANDERBORG KOMMUNE)

It er meget motiverende for eleverne. Når eleverne arbejder ved computeren, får de mere lyst til at gå i gang med opgaverne. Med it bliver der læst og skrevet mere. Det gælder også for de elever, der er i store læse- og skrivevanskeligheder¹. Eleverne hjælper hinanden, og programmerne giver mulighed for aflastning i forhold til det, der er svært. Det giver ekstra mod og lyst til at eksperimentere. Alle kan være med i et ligeværdigt arbejdsfællesskab, og alle får med hensyn til form og indhold fremstillet et produkt, som de selv er meget stolte af. De elever, som er i de største læse- og skrivevanskeligheder, er afhængige af at få ekstra personstøtte i klassen.

Sådan lyder det fra de lærere i Skanderborg Kommune, der i skoleåret 2006-2007 deltog i projektet *It-støttet undervisning på 3. årgang*.

I denne artikel beskrives erfaringer og resultater samt ingredienser i en inkluderende praksis nærmere, men først gives en kort indføring i den strukturelle og politiske ramme, som projektet er skabt i, samt baggrunden for projektet.

Den strukturelle ramme

Fem klasser på fem forskellige folkeskoler arbejdede med it-støttet undervisning. Det betød, at eleverne i klassen i alle boglige fag jævnlige anvendte programmet Cd-ord, der giver støtte til oplæsning og stavning. Alle forældre fik tilbudt at installere Cd-ord på hjemmecomputeren. Næsten alle tog imod tilbuddet.

I hver klasse fik én elev, som var i store specifikke læse- og skrivevanskeligheder, tilknyttet en specialundervisningslærer i tre lektioner om ugen. Specialundervisningslæreren kaldes "advokaten" for at signalere, at arbejdsopgaven er mangfoldig og rettet mod at give såvel en personlig som en faglig støtte.

De fem klasseteams og de fem advokater deltog fire gange årligt i fælles netværksmøder, hvor der blev udvekslet erfaringer og ny viden. Netværksmøderne blev ledet af to konsulenter, som også støttede processen ved at komme på skolebesøg tre gange årligt.

Forsker Bent B. Andresen fra DPU foretog følgeforskning via fokusgruppinterviews med såvel lærere som elever (2007).

Den politiske ramme

Når man taler med lærere i folkeskolen, står det meget klart, at der er et stort ønske om at kunne inkludere alle elever i den almene undervisning. Når det ikke lykkes på trods af en ihærdig indsats, opleves det som frustration og nederlag.

Lærernes ønske om og vilje til inklusion er i overensstemmelse med den politiske vision om, at vi i skolen skal understøtte det enkelte barn som et unikt individ samtidig med, at vi fastholder og vægter fællesskabets skole. Budskabet står tydeligt formuleret i Skanderborg Kommunes sammenhængende børnepolitik, i Folkeskoleloven, i *Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand* samt i Salamanca-erklæringen.

Med reference til Salamanca-erklæringen udtrykker Susan Tetler meget klart i sin ph.d.-afhandling (2000), hvad der skal til for at udmønte visionen om inklusion i praksis. Hun siger, at inklusion handler om et opgør med at stille skarpt på den enkelte elevs funktionsnedsættelse. I stedet skal man stille skarpt på de forandringer, som skolen må foretage for at blive i stand til at rumme alle elever på en måde, der opleves meningsfuld for den enkelte.

Det er denne holdning, der ligger til grund for projektet *It-støttet undervisning på 3. årgang i Skanderborg Kommune*.

Baggrunden for projektet

Forud for projektet har der gennem to år været arbejdet med et it-projekt i Skanderborg (2006). Her deltog 7 skoler med i alt 12 elever fordelt på 4.-9. årgang. Hver projektelever fik en bærbar computer med udvalgte programmer. Der blev anvendt en projektskabelon med fokus på, at eleverne skulle undervises i klassen, men det primære samarbejde skulle foregå mellem eleven og en specialundervisningslærer, som var tilknyttet tre lektioner om ugen. Eleven i store læsevanskeligheder – projekteleven – var den eneste i klassen, der anvendte computer og programmet Cd-ord som fast arbejdsredskab.

Efter to års arbejde sluttede projektet i juni 2006 med rigtig gode resultater. Eleverne kom i en fin social og faglig udvikling. Men midt i glæden over succesen blev nye problematikker synlige. For det første stod det klart, at eleverne var kommet for sent i gang med it-støtten. For det andet var der en tendens til, at flere af eleverne følte sig anderledes og generte ved at være alene om at arbejde på computer i klassen. For det tredje kneb det for klassens lærere at føle ejerskab over for opgaven. Endelig stod det klart, at mange flere elever i klassen kunne have gavn og glæde af at anvende et oplæsnings- og prædiktionsprogram til støtte for læse- og skriveudviklingen.

Det var disse øjenåbnere, der gav afsættet til det et-årige projekt *It-støttet undervisning på 3. årgang*, som er omdrejningspunktet for denne artikel.

Erfaringer og resultater

I skrivende stund er projektet afsluttet. Forsker og konsulenter har evalueret på baggrund af elevernes produktioner, interviews med elever og lærere samt mødereferater.

Overordnet kan det konkluderes, at alle elever på 3. årgang profiterer af den it-støttede undervisning, sådan som lærerne også udtrykker det i indledningen til denne artikel.

disse elever har fået styrket de kritiske forudsætninger for læsning som fx at arbejde med 2-3 konsonanter i indlyd. Fremgangen på et enkelt år er dog ikke så markant, at eleverne rykker til en højere kategori i læseprøven.

Det er også bemærkelsesværdigt, at det ikke er elevernes evne til selvstændig læsning, der vægtes i de afsluttende interviews med elever og lærere. Det er ikke det, der er interessant, og som

Ser man mere specifikt på elevernes evne til selvstændig læsning uden støtte, så er det sådan, at eleverne i alle fem klasser har en fin fremgang i deres selvstændige læsning målt med SL60. Som forventeligt har eleverne i store læsevanskeligheder ikke så stor fremgang som de øvrige elever i klassen på trods af, at de året igennem har haft ekstra personstøtte. En mere detaljeret analyse af de enkelte prøver viser, at

fylder i hverdagen. Det, som både elever og lærere fortæller om, er, at alle elever har fået mulighed for ligeværdig deltagelse i arbejdsprocessen. Det er ikke kun i evalueringen af projektet i Skanderborg, at dette tema bliver betydningsfuldt. Det er det også blevet i Aase Holmgaards ph.d.-afhandling (2007). Her udtrykker de unge, som er i læsevanskeligheder, at de oplevede deres læsevanskeligheder – ikke

i mødet med teksten – men i mødet med kammeraterne, som kunne læse. De opdagede, at de ikke kunne som de andre.

Overensstemmelsen mellem konklusionerne fra Skanderborg Kommunes it-projekt og Aase Holmgaards forskningsprojekt gør det muligt at præcisere, hvordan implementering af it-støtte kvalificerer det læsepædagogiske tilbud til børn i læsevanskeligheder.

– Alle børn lever i og prioriterer deltagelse og relationer til andre forud for alt andet. Når det enkelte barn oplever at være i så store læsevanskeligheder, at selve læselæringsprocessen og arbejdet med tekster bliver forbundet med manglende deltagelse og med problematiske relationer, bliver disse sociale komplikationer til forhindringer for at lære at læse og til forhindringer for at beskæftige sig med tekster. I en almindelig læsepædagogisk kontekst er det vanskeligt at adskille oplevelsen af læsevanskeligheder fra oplevelsen af manglende deltagelse, selv om læreren har de bedste intentioner herom.

It-støtten sikrer – når den fungerer – at denne adskillelse bliver en pædagogisk mulighed for enhver lærer. It-støtten adskiller nemlig fænomenet "at lære at læse" fra fænomenet "at deltage på lige fod med andre". Med andre ord kan man sige, at it-støtten sikrer deltagelsen og gør det muligt at arbejde med læselæringsprocessen for børn i læsevanskeligheder, uden at denne proces er påvirket og inficeret af problemer af social karakter.

Gennem projektet *It-støttet undervisning på 3. årgang* er det således blevet meget tydeligt, at den it-støttede undervisning udvikler inkluderende praksisformer.

Ingredienser i inkluderende praksis

I evalueringen af den it-støttede undervisning er der lagt vægt på at indsamle erfaringer fra arbejdsprocessen i klasserne. Derfor er det nu også muligt at beskrive, hvad der konkret karakteriserer den praksis, som giver elever mulighed for ligeværdig deltagelse. Overordnet samler det sig om organiseringsform, valg af undervisningsmateriale, tilpas voksenstøtte, lederskab af

læringsrummet, et opgør med traditionel klasseundervisning samt erkendelsen af, at den gode, stabile udvikling sker i proces over tid.

I det følgende uddybes ingredienser i den inkluderende praksis via seks teser.

1: Nem adgang til computeren:

Når eleverne har nem adgang til computeren, kan it-støtten indgå afslappet og som en naturlig del af den daglige undervisning.

Fire af de fem klasser har på hver sin måde haft nem adgang til computerne:

- edb-lokalet som nabolokale til klasselokalet og med en dør mellem de to lokaler
- nem adgang til et klassesæt af bærbare pc'ere
- pc'ere i lokalet til hver anden elev
- seks pc'ere i klassen

Den femte klasse skulle booke et edb-lokale, der lå et stykke fra klassens eget lokale. Denne organiseringsform mindsker fleksibilitet og spontanitet i undervisningen.

2: Differentieringsmuligheder i læse- og skriveprocessen vha. et oplæsnings- og prædiktionsprogram:

Det har vist sig, at når alle elever i klassen er bekendt med computerprogrammet Cd-ord, og det er åbnet, mens de arbejder, så bruger de programmet, når de støder på en vanskelig opgave. Typisk er det i forbindelse med:

- læsning af længere tekster på nettet
- læsning af længere svære bøger, som skal anvendes i klassen
- stavning af længere og svære ord
- tjek af, om egne skrevne tekster er stavet og formuleret korrekt.

3: Ekstra personstøtte til de svageste elever

Elever med de største faglige ressourcer differentierer selv brugen af læse- og skrivestøtten. Elever i store læse- og skrivevanskeligheder har brug for en ekstra personstøtte for optimalt at udnytte den hjælp, som programmerne kan give. De har fx svært ved selvstændigt at få tilstrækkelig gavn af Cd-ord. Det kan være vanskeligt for dem at holde styr på flere processer på én gang, fx at bestemme indhold, lytte til de første lyde i ordene, holde øje med ordforslagene og vælge det rette ord. Ligeledes har mange behov for hjælp til at skabe overblik, afgrænse og strukturere arbejdet samt til at opbygge og fastholde gode arbejdsvaner og rutiner.

4: Lederskab på at udvikle nye færdigheder, arbejdsvaner og rutiner:

At arbejde i en it-støttet undervisning kræver nye arbejdsvaner og rutiner. Det er en stor hjælp for eleverne, hvis læreren definerer konkrete færdigheder og iscenesætter udviklingen af dem. Eleverne skal fx:

- blive dus med tastaturet – her har mange anvendt "10-finger" som træningsprogram.
- blive dus med programmernes elementære funktioner – ofte er det gjort via korte kursusforløb.
- lære procesorienteret skrivning – flere lærere har sagt til eleverne, at de skal starte med at skrive løs og samtidig efter behov skele til Cd-ords ordforslag. Efter den første hurtig skrivning skal eleverne arbejde med at forbedre tekstens kvalitet, dvs. at der skal arbejdes med indhold, for mulinger, tegnsætning og stavfejl. Der skal lyttes til teksten med hjælp fra oplæsningsfunktionen, og der skal rettes stavfejl med hjælp fra Cd-ords ordforslag og evt. stavkontrollens røde bølgestreger.

For nogle elever er det nemmere at få etableret gode arbejdsvaner end for andre. Tilsyneladende er arbejdsvaner også tæt knyttet til elevernes personlighed. Mange elever har brug for, at de voksne skaber en tydelig arbejdsstruktur, hvor der er mulighed for mange

gentagelser. De fleste elever har i en længere opstartsfasen stor gavn af at arbejde i en stram struktur, som underviseren har bestemt.

5: Oplødnings af den traditionelle klasseundervisning:

Den it-støttede undervisning opløder den traditionelle klasseundervisning på en konstruktiv måde. Det giver sig bl.a. udslag i, at:

- det er blevet mere naturligt for børnene at hjælpe hinanden
- uroen hos de urolige drenge reduceres, så de bedre kan være aktive i egen læreproces – computeren tager tomgangen fra dem
- en urolig elev magtede selv at styre, hvornår han havde brug for pause, og han magtede selv at vende tilbage til arbejdet
- en elev i læsevanskeligheder kunne som noget nyt læse på nettet og vælge afsnit ud, som skulle bruges i et emnearbejde
- når der arbejdes på computeren, er der mindre 'nøl'.

6: En proces over tid:

Lærerne er imponerede over, hvor stor it-kompetence de fleste elever har opnået på et enkelt skoleår. Eleverne er blevet bekendt med mange muligheder. De skal kende mulighederne for at kunne vælge det, der er bedst for dem. I første omgang kan de mange muligheder virke overvældende, indtil arbejdsmåden er automatiseret. For nogle elever kan det være en længerevarende proces at nå til denne automatisering. Det kan fx tage lang tid at opnå tilstrækkelig hastighed på tastaturet, færdighed i at udnytte muligheder på nettet eller at blive hurtig til at justere stemmen til oplæsning.

To afsluttende replikker

Det er elever og lærere, som er tættest på praksis, og som derfor også autentisk og meget præcist kan udtrykke essensen i den inkluderende praksis.

Dansklæreren siger:

Jeg har ændret syn på vores projektelev. Tidligere tænkte jeg ofte, at hun skulle have særlige opgaver, og at de opgaver, som klassen fik, ramte helt ved siden af. Nu opfatter jeg hende mere som en almindelig elev, der får almindelige opgaver som de andre. Hun er blevet bedre inkluderet.

Hvis en opgave er vanskelig, kan jeg spørge advokaten om hjælp. Der er ikke længere ting, som hun ikke kan være med til.

Eleven i læsevanskeligheder siger:

Jeg har altid godt kunnet tænke mig at kunne læse de samme tykke bøger som alle de andre. Det er kun mig, der har siddet og læst de tynde. Men nu har jeg computeren, så nu kan jeg også læse de tykke. Nu ved jeg, hvad de andre snakker om, og nu kan jeg også snakke med. Det gør mig bare så glad!

Note

¹ Det hidtil meget kendte og anvendte udtryk 'elever med store læse- og skrivevanskeligheder' er i denne artikel ændret til 'elever i store læse- og skrivevanskeligheder'. Dette er gjort for at tydeliggøre, at de to it-projekter i Skanderborg og dermed også denne artikel indholdsmæssigt refererer til systemteorien. Her gøres op med at fokusere på det enkelte individs funktionsnedsættelse. I stedet stilles skarpt på de forandringer, som det pædagogiske miljø må foretage for at kunne rumme alle elever på en måde, der opleves meningsfuld for den enkelte. Det skal nævnes, at systemteorien p.t. vinder stort indpas i danske skolers pædagogiske praksis – også i Skanderborg Kommune – takket være udbredelsen af Thomas Nordahls LP-model. (Nordahl, Thomas (2007): Eleven som aktør – fokus på elevens læring og handlinger i skolen. København. Hans Reitzels Forlag.)

Referencer

Hør, se og læs mere om it-støttet undervisning i Skanderborg Kommune på hjemmesiden www.itsu.dk. Her findes bl.a.:

- Interviews med elever, lærere, en skoleleder, konsulenter og en forsker
- Eksempler på børnenes produktioner
- Omtale af værktøjerne med vejledninger
- Baggrundsmaterialer med bl.a. forskningsrapporten, egne evalueringer, artikler, film, projektbeskrivelser og deltageroversigter

www.skanderborg.dk/itsu. Læs her beskrivelsen af et nyt kommunalt tilbud til elever i store læse- og skrivevanskeligheder.

Andresen, Bent B. (2007): *Bæredygtig læse- og skriveudvikling. Forskning i tilknytning til "Computerstøttet undervisning på 3. årg."* <http://www.itsu.dk/Baggrundsmateriale.pdf>

Bladt, Kirsten (2006): "It-støttet undervisning udvikler børns selvværd og fremmer inklusion", s. 56-69 i *Kognition Et Pædagogik*, nr. 61, 16. årg.

Holmgaard, Aase (2007): *Viljen til læsning – læsevanskeligheder belyst gennem et erfaringsperspektiv*. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Tetler, Susan (2000): *Imellem integration og inklusion – om nødvendigheden af at udvikle rummelighedens didaktik*. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Lærerhøjskole.

